Sterringa's 5-cent-brochuren. XXIII.

Verschijnen maandelijks.
Abonnement per 6 maanden 35 ct. fr. p. p.

OVER GODSDIENST.

DOOR

R. CHAUGHI.

STROOMINGEN IN DE DIEPTE.

DOOR

JAC. MESNIL.

PRIJS 5 CENT, fr. p. p. 6 CENT. 25 ex. f 1.—
50 „ · 1.75.
100 „ · 3.—.

J. STERRINGA. — AMSTERDAM.

OVER GODSDIENST.

DOOR

RÉNÉ CHAUGHI.

De talrijkheid der godsdiensten vormt hun zwakke zijde. Bestond er slechts een enkele, dan zou deze niet onoverwinnelijk wezen, maar toch moeielijk aan het wankelen gebracht kunnen worden. Want de godsdienst is zoo verleidelijk en gemakkelijk, omdat hij aan den geest een volkomen ideaal biedt, gereede antwoorden geeft over den oorsprong en het doel der dingen, in één woord omdat hij vrijstelt van denken. Daar de luie geesten het groote aantal vormen, zou men er niet gemakkelijk afkomen. Doch de godsdienst bezit menigvuldige gestalten — hoeveel wel! —; dus is er keuze, en bijgevolg twijfel. Hoe zou men dan den een verkiezen boven den ander? Bij welken godsdienst men ook blijft stilstaan, zoodra hij niet onbetwist blijft, is de zekerheid en de zoete zielsvrede weg. Geen enkele godsdienst is de ware, omdat ze allemaal verzekeren dat ze aanspraak hebben op den naam van waren godsdienst.

Doch met de godsdienst gebeurt hetzelfde als met het vaderland. Indien men wachtte tot we den volwassen leeftijd bereikt hadden, om ons een keuze te laten maken, zouden we waarschijnlijk geen enkelen kiezen. Daarom dringt men ons er een op, voor we in staat zijn tot redeneeren.

*
* *

De godgeleerden toonen hun zwakheid, wanneer ze hun best doen om bewijzen te leveren voor het bestaan van God. Om onaantastbaar te wezen, zou God buiten allen strijd moeten staan, en enkel op geloof moeten steunen. Argumenten opsommen ten gunste van zijn bestaan, beteekent zooveel als kontrole op deze argumenten veroorloven, uitnoodigen tot het zoeken naar tegenovergestelde argumenten. Welk een onvoorzichtigheid!

Sommige dezer bewijzen zijn vermakelijk. Ik herinner me bij voorbeeld het volgende, afkomstig van een pastoor: „Het bewijs dat er een God bestaat is, dat ieder (zelfs wie verzekert niets te gelooven) hem onwillekeurig aanroept, in sommige oogenblikken van spanning, angst of smart, door de instinktmatige woorden: Och God! In God's naam! Om God's wil! enz." Die brave pastoor had nog andere dergelijke uitroepen kunnen aanvoeren als bewijzen, vloeken namelijk, die — indien men let op het feit dat ze zoo herhaaldelijk terugkomen in den mond van

sommige menschen — bij die lieden blijk geven van een onweerstaanbaar geloof en toonen dat ze hier beneden door hun Schepper gezonden werden om er zijn woord te verkondigen.

Als geloof en openbaring is de godsdienst geducht; uit een oogpunt van diskussie en onderzoek is ze slechts een gewone zaak, evenals de een of andere regeeringsvorm of de marktprijs van de boter.

*
* *

Is er geen god meer, dan is er ook geen gezag meer. Het gezag moet ergens op berusten. Wanneer men ons een bevel meedeelt, komt steeds dezelfde vraag op onze lippen: „Met welk recht?" En welk antwoord men ook krijgt, het kan onveranderlijk herleid worden tot: „Je zijt me gehoorzaamheid verschuldigt, omdat ik de vertegenwoordiger van God op de aarde ben." Het gezag is afkomstig uit een goddelijke bron, berust op het goddelijk recht. Anders gezegd, het gezag bestaat niet.

(Ik spreek niet van d w a n g, want dwang is slechts het recht van den sterkste.)

*
* *

Alles is aaneengeschakeld. Indien we zien dat de ellendigen niet in opstand komen tegen de ekonomische inrichting der maatschappij, is dit dan niet juist omdat zij door bovennatuurkundige vooroordeelen verbonden zijn? Inderdaad verbeeldt het meerendeel der arme lieden zich dat het slecht is om ongehoorzaam te wezen aan de wetten, zelfs wanneer ze ongehoorzaam er aan zijn! Zij gelooven niet dat ze het recht hebben om zich te ontdoen van de drukking die op hen weegt. Waarvan is dit geloof afkomstig? Van het geloof aan een schepper die de dingen aldus wilde; van de godsidee, de moeder van elk gezag. Indien men de ongelukkige lieden de materialistische levensopvatting kon inprenten, zouden ze spoedig overtuigd wezen dat het slecht is zich te laten onderdrukken.

Doch het is niet voldoende wanneer men God ontkent; men moet ook bekwaam wezen tot het begrijpen der natuur. Dus rust op ons de plicht het volk te onderrichten.

*
* *

Wanneer men een God noodig heeft in den hemel, toont men behoefte aan een wetgever op de aarde.

De Staat is niets anders dan de maatschappelijke vorm van het gods-vooroordeel.

*
* *

Het geloof aan een God is slechts veroorloofd, indien men in de onmogelijkheid verkeert om zich de wereld voor te stellen zonder hem. Een God aannemen die overbodig is, zou zeer redeloos wezen!

Indien men slechts een beetje nadenkt, bestaat deze onmogelijkheid niet.

*
* *

Ik lees in het werk van Toussenel, „L'Esprit des Bêtes," blz. 53 (De geest der dieren): „Indien één of andere zaak voor den mensch onontbeerlijk, of enkel maar nuttig is, zorgt God er voor dat een dergelijke zaak in overvloed voorkomt en in alle streken zich onder het bereik zijner schepselen bevindt. Zoo heeft hij gedaan met suiker en zout..."

Toussenel moge er van zeggen wat hij wil, toch beweren wij, dat de overeenkomst tusschen den overvloed van een natuurvoortbrengsel en de behoefte die wij eraan hebben, volstrekt geen gevolg is van een goddelijke wetgeving, en dat men ongelijk zou hebben wanneer men in dit feit het teeken zag eener bepaalde bedoeling. De voorgewende doelmatigheid, die men vroeger in de natuur ontwaarde, laat zich zeer eenvoudig verklaren door het levensproces zelf. De overvloed eener zaak bepaalt de behoefte die de menschen eraan gevoelen, en de behoefte veroorzaakt niet den overvloed. De mogelijkheid waarin we verkeeren om veelvuldig gebruik te maken van het een of ander voortbrengsel, veroorzaakt zeer natuurlijk dat we het druk gaan gebruiken. Dit gebruik maakt ons organisme eraan gewend en zoodoende komt men tenslotte tot behoefte aan een dergelijke zaak. Daarin is zeker niets geheimzinnigs. De behoefte aan een voorwerp gaat evenmin aan dat voorwerp vooraf, als het orgaan bestaan kan vóór de verrichting. Zout en suiker bestaan niet omdat we ze eten, doch we eten suiker en zout omdat ze bestaan. Men zou zich geen behoefte kunnen voorstellen aan een zaak die niet bestaat. Evenmin hoort men van een groote behoefte aan iets dat in zeer geringe hoeveelheid aanwezig is. Doch men kan zich zeer goed verklaren, dat zaken die zeer overvloedig zijn, een gebruik veroorzaakten grooter dan van andere dingen, hetgeen een grootere behoefte tengevolge had.

*
* *

In de geschiedenis der engelsche letterkunde, van Taine (II, blz. 380), vindt ik een uitdrukking van Bunyan, die goed het lage peil aantoont, waartoe de godsdienst de zedelijke gevoelens voert:

„Ik was zoo wanhoopig verdoemd te worden, dat ik wenschte:

er zou geen hel wezen; of wel ik verlangde een duivel te zijn, want liever werd ik folteraar dan gemartelde."

Enkele bladzijden verder verhaalt Taine, dat Bunyan op een zekeren dag gekweld door wroeging thuis kwam, nadat hij een preek gehoord had. „Doch hij at. Zijn gevulde maag ledigde zijn hersenen, en zijn wroeging verdween." Daarna of als gevolg daarvan hoorde hij een stem die tot hem sprak: „Wil je je zonden verlaten en naar den hemel gaan, of de zonden behouden en naar den hel gaan?" God gaf hem den koop in de handen. En Bunyan besloot tot het voordeeligste aanbod; hij werd een groote heilige.

Deze heele moraal van spijsvertering en koophandel staat ons tegen.

Een andere keer, „overwoog Bunyan dat zijn zonden zeer groot waren, en dat hij ongetwijfeld verdoemd zou worden, wat hij er ook aan deed; daarom besloot hij om in afwachting, gedurende dit leven zich tevreden te stellen met zondigen zooveel in zijn vermogen was." Merk wel op, dat dit uit een godsdienstig oogpunt zeer goed geredeneerd was.

Het hooger karakter der materialistische zedeleer blijkt uit de leerstelling: „Goed handelen, omdat het goed is."

*
* *

God bestaat niet. Men weet hoe dit ingebeeld begrip door den mensch naar zijn beeld geschapen — een vorm heeft kunnen aannemen. Men kent de rampzalige gevolgen die een dergelijke dwaling op den menschelijken geest heeft; men weet ook welk deel zij heeft in de maatschappelijke ongerechtigheden waaronder we tegenwoordig nog gebukt gaan. Het was wel onvermijdelijk, dat het denkbeeld van een scheppenden en almachtigen wil zich vormde in de hersenen van den oorspronkelijken mensch. Daar hebben we niets tegen. Doch we meenen dat deze zotternij, tot ons ongeluk, lang genoeg heeft geduurd. Thans, nu de vooruitgang der wetenschap van de materialistische onderstelling een zekerheid heeft gemaakt, willen we bijdragen tot het ontsteken van licht in de hersenkassen onzer menschelijke broeders. Met jonge oogen moeten zij lezen; op den drempel moeten zij hun gewoonte van gehoorzaamheid en hun klassebelangen achterlaten.

Men kan zeggen dat het goddelijk vooroordeel den grondslag vormt van alle andere vooroordeelen. Zij ontleenen daaraan de rechtvaardiging, die het enkele geweld machteloos is om hun te geven. En wie geen afstand heeft gedaan van alle geestengeloof, is onbekwaam tot zijn bevrijding. Het denkbeeld God is het meest neerdrukkende dat er bestaat. Het is de bron van alle dienstbaarheid en van alle laagheid. Dat denkbeeld heeft een onbeholpen richting gegeven aan het denken onzer hersenen,

die zoo spoedig zich niet wijzigen zal; het belet den mensch om zichzelf te kennen, om bewustzijn te krijgen van zijn kracht en zijn waardigheid; het biedt tegenstand aan de troonsbestijging der aardsche zedeleer, der vrijwillige moraal van den wederkeerigen eerbied. Het bestendigt de barbaarschheid van vroegere eeuwen, grondt de overheersching van den een op de dienstbaarheid van den ander.

Proudhon heeft gezegd: „God is het kwaad."

DE REGENMAKERS.

DOOR

RÉNÉ CHAUGHI.

Men ontmoet soms op straat een vreemd soort menschen: ze zijn gekleed in rokken, evenals vrouwen, en toch zijn het mannen. Hun kleeding is zwart, hun gang is langzaam, hun houding ernstig, hun manieren zijn zacht, hun stem is honigzoet; ze houden de oogen naar de aarde gericht. Zorgvuldig scheeren zij de haren van hun gelaat weg, evenals tooneelspelers en koffiehuisbedienden. Ook scheeren zij op den kruin van hun hoofd een kringetje haren weg. Die mannen zijn de regenmakers.

Hun taak is schoon: als bemiddelaars dienen tusschen de gewone menschen en de één of ander die, beweren zij (en dat is zonneklaar) in de wolken woont. Dit is zooals ge wel kunt nagaan, een uitermate belangrijke taak.

Er bestaat een groote vijandschap tusschen al de verschillende regenmakers der wereld; die uit het eene land, beschouwen de anderen als kwakzalvers en bedriegers. Indien men te midden van hen den weg gaat zoeken, moeten de moeielijkheden, die oprijzen, wel erg groot wezen. Doch wij, die het geluk bezitten, dat we geboren werden in het land der roomsch-katholieke regenmakers, weten zonder dat betwisten mogelijk is, dat hun wolkenbewoner de goede is.

— Hoe heet de brave man die zoo hoog woont? — Naar de plaatsen en tijden, heeft hij verschillende namen: Jehovah, Brahma, Allah, Boeman, de groote Caster, Manitu, enz.... We willen hem maar Manitu noemen.

— Waarvan is Mijnheer Manitu gemaakt? — Van hout, verzekeren de zwarte toovenaars. Doch onze blanke toovenaars glimlachen medelijdend: „Hij is overal en nergens." Nergens, ik geloof dat ze gelijk hebben.

Wanneer droogte den afloop van den oogst bedreigt, verzamelen de bemiddelaars hun schapen, en roepen uit: „Broeders, laat ons bidden, opdat de Heere weldadige vochtigheid geve aan onze verdroogde velden." Daarna gaan ze op hun knieën liggen, vouwen de vingers hunner beide handen samen en mompelen zeer snel een reeks van buiten geleerde latijnsche woorden.

Na een min of meer lang tijdsverloop, regent het. De menschen zijn gered.

Grappenmakers (overal vindt men er) geven grijnzend te kennen, dat er vroeg of laat wel regen zou moeten vallen, en dat zij heelemaal van zelf gevallen zou zijn, zonder tusschenkomst der mannen met donkere rokken. Welk een godslastering!

Doch we zullen onzen tijd niet verliezen met het weerleggen dezer rampzalige individuen. We willen hen overlaten aan hun eigen bederf.

Dit voorbeeld — waarvan hun naam „Regenmaker" afkomstig is — toont voldoende de nietigheid der bemiddelaars. Dit nut is onmetelijk: het strekt zich uit tot alle handelingen des levens. Wanneer een klein kind ter wereld komt, spoedt men zich om het aan den toovenaar te brengen, die den top van den neus wrijft met een beetje zout, enkele gebaren maakt en latijnsche woorden uitspreekt. Dit is wel gelukkig voor het kleine kind, want anders zou de wolkenbewoner een wrok opvatten tegen het kind en het na den dood doen lijden.

Maak daaruit niet op dat Mijnheer Manitu slecht is. Neen: het is een goede man, die van de menschen houdt, indien de menschen maar alles doen wat hij wil, en hij wil dat men zout gooit op het hoofd van pasgeboren kinderen. Dit verklaren de regenmakers aan de kleine kinderen, zoodra ze oud genoeg zijn om te begrijpen: „Wat is Manitu? Manitu is een zuivere geest, eeuwig, oneindig volmaakt, schepper van hemel en aarde, en oppermachtig Heer van alle dingen. — Wat is een mysterie? — Een mysterie is een door Manitu geopenbaarde waarheid, die we moeten gelooven, hoewel we haar niet kunnen begrijpen. Wat is de hemel? — De Hemel, dien men ook Paradijs noemt, is een plaats van gelukzaligheid, waarheen allen gaan die aan de regenmakers gehoorzamen. — Wat is de Hel? — De Hel is een oord van kwelling, waar de verdoemden voor altijd afgezonderd zijn van Manitu en in gezelschap der duivelen smarten uitstaan, die nooit een einde zullen nemen. Wie gaan er naar de Hel? — Naar de Hel gaan allen die niet gehoorzaam zijn aan de regenmakers."

Dat is onderricht, waarin ik niet recht thuis ben. Het bepaalt

zich daartoe niet, en het is ook een waar pleizier indien men jongetjes en meisjes van tien jaar met overtuiging de „geboden van Manitu" hoort opzeggen, bv.: ge zult niet begeeren uws naasten vrouw" 1)

De naam van den dichter die — bezield door Manitu — deze stalen Fransche verzen smeeden kan, is niet tot ons doorgedrongen. Dat komt er niet op aan: in verzen of in proza, zijn het wijze raadgevingen, en men kan de bemiddelaars niet genoeg prijzen, wanneer zij kleine guiten van tien jaar waarschuwen, dat ze de vrouw van hun naaste niet mogen begeeren. Dat is blijkbaar dringend noodzakelijk.

De regenmakers leeren aan de kleine kinderen nog veel meer erg belangwekkende zaken. Zij leeren dat hun dat Manitu gelijktijdig één is en drievoudig, dat hij tegelijk zijn eigen vader en zijn eigen zoon is. Zij verhalen dat Manitu al goed en almachtig was, en dat hij op zekeren dag zoo welwillend was het heelal te vervaardigen, met de dieren en menschen, doch tegelijkertijd ziekten, oorlogen, misdaden, onrechtvaardigheden, alle smarten en allerlei schande. Zij leeren aan de kinderen dat Manitu, de liefde zelf, met een eeuwigdurend lijden de dwaling van een minuut betaalt; dat Manitu, de rechtvaardigheid zelf, zich laat omkoopen met smeekbeden, giften en beloften, evenals onze rechters in tabbaarden. Zij onderrichten aan de kinderen, dat Manitu eens bij een jonge vrouw een kind verwekte, op een aan hem uitsluitend bekende manier, die in geen enkel opzicht kwetsend was voor de goede zeden; en dat dit kind, toen het man geworden was, niets deed dan de straat in rep en roer brengen, zoodat hij tenslotte op last der regeering aan een galg gespijkerd werd. Hoewel ze nu de zoon van Manitu vereeren, en zeggen dat ze zijn onderdanige leerlingen zijn, bevelen ze hun hoorders goed aan om nooit te doen zooals hij, en ze klappen in allebei hun handen, telkens wanneer de regeering spijkers drijft in het vleesch van een onruststoker.

De regenmakers leeren verder nog aan de kleine kinderen dat het leven niet het leven is, dat de dood niet de dood is; dat het volkomen nutteloos is gelukkig te wezen zoolang men ademhaalt, doch dat het geluk zeer belangrijk is, wanneer we onder de grond verrotten; en dat het beste middel om dit groote geluk deelachtig te worden hierin bestaat, dat men op

---

1) De letterlijke vertaling van de fransche berijming luidt aldus: Ge zult niet wellustig zijn, van lichaam noch van geest. Het werk des vleesches zult ge uitsluitend wenschen in het huwelijk"....

Ik heb geen hollandsche berijming voor de hand, zie een gebedenboek.

Vrijdag geen vleesch eet en dat men veel geld aan de kerk geeft

Sprekende in naam van dengeen die gezegd heeft: „Gij zult niet dooden," herhalen de roomsch-katholieke toovenaars dat men treffen moet, het zwaard moet zwaaien, geweld moet gebruiken. Sprekende in naam van hem die gezegd heeft: „Hebt elkander lief," schreeuwen zij: „Haat elkander!"

Na eenige jaren van zulk een dergelijke opvoeding, noodigen de regenmakers de kinderen uit om Manitu te komen inslikken. Nadat zij sleepende wijsjes gezongen hebben ter eere van deze nieuwe spijs, naderen de jongens en meisjes een hek. Daar werpt de dienstdiende toovenaar in hun wijdgeopende mond den bewoner der wolken, die voor deze omstandigheid den vorm van een ouweltje heeft aangenomen. Men verzekert dat dit de schoonste dag van het leven is. Ik geloof het graag.

Alvorens toegelaten te worden tot de eer om een dergelijk zeldzaam voedsel te verteren, moest ieder kind zijn geweten bij den toovenaar komen zuiveren: „Welk kwaad hebt ge gedaan, mijn kind? — Ik weet het niet. — Laat ons eens zien: hebt ge nooit dit gedaan, dat, dat ook niet? — Die afschuwelijke dingen kende ik niet! — Welnu, thans kent ge ze; maak u er nooit schuldig aan." Deze kleine plechtigheid moet vaak hernieuwd worden, in den loop van het leven, zoo vaak als het noodig is om zich van slechte handelingen schoon te wasschen. „Pater, ik heb gelogen, ik heb gestolen, ik heb gemoord... — Mijn zoon, hebt ge berouw? — Ja zeker! — Nu, het is goed. Ik geef u de absolutie. Gaat heen: ge zijt zoo wit als sneeuw." Veel menschen vinden deze handelwijze erg gemakkelijk. Officieren van de generale staf in Frankrijk, zouden er bijvoorbeeld niet buiten kunnen.

Bij iedere belangrijke daad van uw leven zijn de regenmakers tegenwoordig en doen zoo dat zij deze daad aangenaam maken voor Manitu. Wil men in het huwelijk treden, of zelfs sterven, dan moet men er aan denken, dat men het niet doet voor een toovenaar enkele druppels van een geheimzinnig water over u heeft uitgestort. Dat zegt genoeg hoe onmisbaar zulke menschen zijn. En wanneer men bedenkt, dat er menschen bestaan die zoozeer ontbloot zijn van rede, dat ze de heilige bediening der regenmakers wel willen missen, wordt men door groot medelijden overvallen.

De regenmakers doen een gelofte van soberheid; daarom bezitten ze slechts enkele ellendige miljarden. Zij leggen een gelofte van kuischheid af, en zeggen: „De vrouw is een onrein wezen; we willen niet struikelen met de vrouw!... We willen liever struikelen met kleine kinderen, zooals broeder Flamidianus te Rijssel."

STROOMINGEN IN DE DIEPTE.

De hevige drang naar zelf-ontleding, die in mij van jongs af gebiedend optrad, deed me dikwijls navorschen welke de eerste oorzaken dier ziekte waren, die later mijne betrekkingen tot de buitenwereld zoo zeer verdraaien zou. Maar in weerwil mijner pogingen ben ik er nooit in gelukt, een enkele klare herinnering uit mijne kinderjaren in het veld van mijn bewustzijn weder te brengen: uit dat tijdperk van mijn leven bleven slechts onduidelijke beelden in mijn geheugen over, als die vage vormen die in het halfdonker van onzen geest zweven, wanneer wij 's morgens opstaan na een troebel slaap, door droomen verschrikt, bezeten door een geheimen angst, eene benauwdheid, eene zinsdwaling, die langzamerhand door de opgaande zon verstrooid wordt. Een geheime angst — dat was het ja wat ik voelde, iedermaal ik mijne kindsheid oproepen wilde, en me verbijsterde in het peilen dier duisternis, bevolkt door stervende schaduwen, onbepaalde, onvatbare schimmen.

Eene zekere bezwijming der aandacht was het eerste verschijnsel dat ik voor een kenteeken van mijne opkomende ziekte houden kon. — Ik gebruik ongaarne het woord: ziekte, want het is me onmogelijk in de langzame verandering van mijn wezen een echt pathologisch karakter te ontdekken. — Ik was toen vijftien jaar. Mijne verbeelding, opbrandend door het lezen van romantische werken, toonde mij het leven in reuzige en afwisselende droomgezichten. Soms, van af den vervelenden tekst waarop ik als vlijtige leerling zwoegde, loste zich een woord op dat mijnen geest trof, er in eens gedachten ontrolde, beelden heensnellen liet: in een oogenblik was ik ver van de werkelijkheid weggedragen, in vollen vizioenen hemel.

Reeds in dien tijd was me de eenzaamheid lief. En dat ontwikkelde zich van jaar tot jaar, want mijne neiging tot zuiver bespiegelende studiën stemde moeilijk overeen met de utilitaire strekkingen der meeste jongelingen van mijnen ouderdom, wier eenig doel het veroveren eener bevoorrechte stelling in de maatschappij was. Tusschen hen en mij kon er geene overeenkomst van gedachten bestaan. Hun gesprek was voor mij onbelangrijk; hun werkzaamheid scheen me woelig en nutteloos. Ik voelde me gansch bijzonder aangetrokken tot de problemen die zij verwaarloosden, tot de bezigheden die zij overtollig en zelfs schadelijk verklaarden. Ik doorgrondde met voorliefde die geheimzinnige wetenschappen, heden vervallen, waarvan de middeleeuwen menig raadsel bezaten; ik smaakte genoegen in de

spitsvondige betwistingen der godgeleerdheid; driftig ging ik dwalen in de ontoegankelijkste, de ingewikkelde metaphysische vragen.

Door gedurige oefening kreeg mijn verstand verbazende kracht en buigzaamheid. Weldra drong zich de gewoonte van het nadenken en het redeneeren zoodanig op, dat ik die niet meer ontkomen kon. Een onbedwingbare behoefte aan meditatie beheerschte mij, en wanneer alle stof tot bespiegeling in mijn buitenwereld ontbrak, nam ik mezelf tot onderwerp, en ontleedde me langzaam, kunstig, nauwkeurig. Meer dan ik heeft geen mensch zich ooit ingespannen, om het „ken uzelf" volkomen te verwezenlijken. Mijne bewustheid kwam tot een zoo overwegenden invloed, dat ze de reeds zwakke macht van mijnen wil verminderde. Het mecanisme van al mijne daden nam zij uit elkaar, en die welke vroeger werktuigelijk volbracht werden, eischten voortaan van mijn slappen wil een uitputtende verkwisting van kracht.

Hoe zeldzamer mijne aanrakingen met de wereld werden, des te pijnlijker waren zij. Wanneer de omstandigheden er mij toe dwongen, in betrekking tot onbekenden te komen of zelfs tot menschen met wie ik niet dagelijks omging, dan gevoelde ik eene onrust, die stijgen kon tot angst. Door de samentrekking van heel mijne psychische werkzaamheid op één enkel punt, was ik dikwijls verstrooid; midden in een gesprek was ik in eens wèg, doch op eene bijzondere wijze, zonder dat de persoon met wie ik sprak iets bemerkte: men had gemeend, dat slechts een deel van mijn ziel, het innerlijkste deel, ontvluchtte: de uitgesproken woorden raakten tot mijn brein en ik antwoordde verstandig; maar die processus werd volbracht als een eenvoudig reflex. De woorden die ik waarnam, en de woorden die ik uitte waren mij niet bewust. Eigenlijk was dat geen verzwakking der aandacht, zooals ik me 't eerst verbeeldde, maar een afwijking mijner aandacht, die, tot een onophoudelijk onderzoek van mijn zelf geroepen, zich alleen met moeite op de buitenwereld terug begaf. Tusschen de buitenwereld en mij hing een soort van sluier, een waduwing van nevel. Ik zal juister die sensatie bepalen, wanneer ik zeg dat ik niet meer rechtstreeks de dingen zag, maar wel het beeld dat zij in mij vormden: dat beeld dat wij in normalen toestand onmiddellijk, onbewust terugbrengen op het object waardoor het voortgebracht werd, verscheen me als een subjectief beeld, werkelijk in zoover de droom het zijn kan, en alleen door redeneering gelukte het mij, dat beeld in de uiterlijkheid vast te stellen.

Die lastige toestand verergerde zoodanig dat hij onverdraaglijk werd. Ik moest me gedurig inspannen om voet te vatten op den grond, om me vast te klampen aan de werkelijkheid; ik hield mijne gewaarwordingen terug in het veld van 't bewust-

zijn, ik vergeleek ze, ik wilde mij wijsmaken dat zij waarlijk uit eene aanzetting van buiten voortkwamen. Maar dat gestadig aanpassingswerk putte mij uit. Ik leed er ook onder, dat ik mij zelf niet meer bezat: de eenheid van mijn wezen was gebroken, de splitsing verdiepte; waar zou zij ophouden? Welken uitslag m o e s t zij hebben? Er waren in mijn ziel diepten van onbekende, waarin mijn ontleding nooit ingedrongen was, waarin zij nooit zou indringen, welke ook hare macht ware. Van daar kon de crisis opduiken, ineens, en me breken. Eene gestadige onrust spookte in mij op en hield mij omvangen, eene onrust zonder bepaalde oorzaak, zonder bepaald onderwerp, — verschrikkelijk en leeg.

De schrik werkte op mij als een revulsief middel. Met pijnlijke verbaasdheid en inertie had ik tot dien dag de ontwikkeling bijgewoond van die zonderlinge ziekte, die me langzamerhand van de wereld afzonderde. Ik besloot die noodlottige verandering van mijn wezen, ten koste van wat ook, in te houden. Ik herpakte mij en onderzocht koelbloedig mijn toestand. De afzondering waarin ik leefde was een zeer anormale levensstaat. Ik vergeleek me bij den gevangene die, jaren lang in 't halfduister en 't stilzwijgen van eene cel opgesloten, verdwaalt in duizeling zoodra hij vrij het licht terugziet — of beter bij den monnik die zoolang zijn gedachte in een enkelen ideeënkring samengetrokken heeft, dat hij de aarde vergeet. Ik ook had me verloren in een soort van innerlijk visioen, ik had van mij alles verwijderd wat me stoffelijk ervan afleiden kon. Hoe kon ik de gevolgen van een lange, langzame innerlijke werking afschaffen? Zou ik op mijn stappen terugkomen? Langzamerhand weer achterwaarts deinzen, ten koste van gedurige krachtsinspanning? Dat vergde eene overgroote energie, en die ontbrak me. En dan had ik met mezelf moeten strijden, want mijne liefde voor de eenzaamheid was met mij geboren en niet meer weg te cijferen. Ik bleef ijskoud tegenover wat men heden het V e r m a a k noemt. De gewoonlijk geprezen verstrooiïngsmiddelen moesten dus, in mijn geval, krachteloos blijven: nooit voelde ik me zoo eenzaam dan midden in een talrijk gezelschap: het alledaagsche van 't gepraat gewisseld onder menschen die, even elkaar kennend, slechts op het gebied van gemeenplaatsen en gewoon gescherts kunnen samenkomen, gaf me dadelijk den wensch in, niet meer te hooren, niet meer te zien wat rond mij omging. Van de zorgen en bezigheden dier menschen stond ik zoo verwijderd, ik was zoo diep van hen gescheiden, dat soms de zin hunner gebaren voor mij verloren ging: voor mijn oogen bewogen vormen; maar die bewegingen volgden geen der door mij gekende impulsen, en ik meende spoken te zien voorbijgaan.

De stem zelf mijner vrienden kon me soms tot hun gedacht niet wakker roepen. Indien de zeldzame uitverkorenen op wie

ik al mijne liefde samengeschaard had, mijne aandacht niet afdrijven konden van mijn gedurig zelfonderzoek, hoe kon ik hopen dat vreemdelingen, onverschilligen, er in gelukken zouden? En toch, alleen een menschelijk wezen had de macht mij te redden: de uitdrukking die wij de dingen verleenen wisselt af naar onze luim, de natuur zelf neemt de schakeeringen van ons gevoel aan, en zij zou zich slechts door onvaste verschijnselen doen kennen, hadden wij niet den onweerstaanbaren stroom van het leven. Dat impuls is voor mij oorspronkelijk, het is de eenige waarheid die zich mijner intuïtie openbaart; wat leeft is werkelijk en bestaat buiten mij, het leven bezielt mij zooals het de wezens bezielt die nevens mij bewegen; door het leven voelen wij genegenheid tot elkaar, in het leven vereenigen zich subject en object, en worden één. De werkelijkste daad is aldus die welke het volledigst, het directst het leven uitdrukt, — de daad der voortteling.

Zoo liep mijne mijmering uit op eene enkele oplossing, de liefde alleen kon de eenzaamheid afbreken die langzamerhand mijn ziel omhing, de liefde in al hare vruchtbare sexualiteit, de liefde die twee levenden vereenigt door wie het leven zich uitbreiden wil.

Maar terstond zag ik practische moeilijkheden in. De liefde kon onmogelijk den verwachten uitslag hebben, indien zij een kenmerk van koopbaarheid droeg, zooals doorgaans het geval is in de beschaafde wereld: wanneer het zoeken naar vermaak de liefde vervangt, is er geen ware, volledige vereeniging meer: de vleeschelijke vereeiniging is voor de twee wezens die zich verbinden het eenige middel om hun eigen genot hooger te helpen; en het genot van beiden harmonizëert zich niet, het ontwikkelt zich afzonderlijk en stijgt eenzaam op. Ik moest dus eene vrouw vinden, die óf nog instinctief genoeg was, óf reeds bewust genoeg om zich van zelf te geven, door natuurlijke aandrift, zonder te rekenen: eene onderlinge aantrekking m o e s t ons tot elkaar brengen. Ik wilde niet ontkennen hoe onmogelijk eene dergelijke ontmoeting was, maar de zeldzaamheid zelf van het middel vermeerderde voor mij zijne waarde; hoe meer ik het onbereikbaar vond, hoe zekerder werd ik dat het de hoogste krachten bezat. Ook, toen het toeval me voor de vrouw stelde die mijne hoop verwezenlijkte en in wie een der gedroomde vormen vleesch geworden was, had ik onmiddellijk de overtuiging dat ik gered was.

Zij was onbedachtzaam en spontaan als een kind. Zij ging zonder aarzelen van de gedachte tot de daad over, en alles wat zij begeerde nam zij. Het begrip der zonde kende die heidin niet, en haar lijf had de sterke en vrije schoonheid der naakte beelden uit de oudheid. Zij kwam tot mij, schaamteloos en trotschdriftig, en gaf zich. Haar verlangen sprong los met een schrik-

lijk geweld: ik werd opgelicht, meêgesleurd in een zoo duizelige vlucht dat alles, in mij als rond mij, wankelde en ineenvloeide. Ik bemerkte niets meer, ik redeneerde niet meer, niets was me nog bewust. Ik was bezeten door den barbaarschen gloed die zij me inblies.

Met haar verwezenlijkte zich een droom mijner eerste jeugd. Al die oploopende drift, die vuurglans, had ik voorgevoeld, gehoopt. Mijne visioenen van vroeger verschenen weer 't een na 't ander, opgeroepen door de tooneelen die 'k beleefde; zij gingen door mijn geest, vèr en verbleekt, soms in eens uitgewischt onder het lichtgestraal der directe gewaarwordingen, maar zij vermengden zich niet met deze, behielden toch hun nuance van verleden, hun eigen bekoring. Mijn droom van weleer had eene jongheid, eene frischheid die niet meer mijn waren, en ik was degene niet meer die hem gedroomd had: de verwezenlijking was t e l a a t gekomen.

Zoodra zij opdook maakte zich die gedachte van mij meester en liet me niet meer los: h e t w a s t e l a a t! Hoe had ik, die gewend was me zoo streng te ontleden, aan de mogelijkheid eener innerlijke omwenteling kunnen gelooven, eener plotselinge zielscrisis? Was 't niet onzinnig de schielijke ophouding eener langzaam voortschrijdende ziekte te hopen, en de onmiddellijke terugkomst der normale betrekkingen? En dan, die onbewuste vrouw, had zij de macht mij te genezen? Zekere gewesten mijner ziel zouden haar voor altijd onbekend blijven; mijn leven was voor haar een ondoordringbaar geheim. Zij beminde mij eenvoudig, zonder zich af te vragen waarom, en gaf zich geheel: mezelf geheel en spontaan geven, dat kon ik niet meer: h e t w a s t e l a a t! Ik bezat me niet meer, ik was niet meer één. De liefdeshoogtijen stortten zich niet uit in de eenzaamheden van mijn wezen. Ik betrachtte mezelf nog immer; ik poogde te onderscheiden wat er in mij omging, maar niets verscheen me duidelijk, en toch wist ik zeker dat het t e l a a t w a s.

Zij had de intuïtie eener beminde vrouw, en bemerkte spoedig mijne verstrooidheid. Mijne oogappels toonden misschien, somtijds, die ondoorschijnendheid die de oogen zonder uitdrukking laat, en ont dekt dat de geest de indrukken van de buitenwereld niet meer gewaar wordt. Zij hield stil midden in een streeling, en brusk: „gij droomt!" Ik ontwaakte en kwam weer tot haar, zij was over mij gebogen en hijgend en wild bekeek ze mij: „Waaraan denkt ge?" voegde zij weldra bij, en ik begreep, naar den vergramden en ijverzuchtigen toon harer stem dat zij dacht: „Aan w i e n denkt ge?" Was zij niet onbekwaam een droom te vatten die met geen tastbaren schijn overeenkwam?

Ik glimlachte droevig en poogde haar zoo klaar mogelijk de despotische zorgen van mijn geest te schilderen, de ontvluchtingen mijner ziel naar eene ideale sfeer, mijne eenzaamheid. Zij

luisterde aandachtig, onbeweeglijk, de wenkbrauwen gefronsd, gansch gespannen naar mijn woorden. Maar zij begreep die niet, zij begreep alleen dat ik me niet geheel wegschonk, dat een deel van mijn wezen haar ongenaakbaar bleef. Dan herhaalde ik haar dat ik haar uit al mijne macht beminde; ik verzekerde dat zij me zooveel bezat als ik me zelf bezat; ik smeekte haar mij te helpen, en zelf de hoogste poging te doen indoen zij me de kracht om die zelf te wagen niet geven kon. Onzinnige wenschen! Wat baatten hare handen die me streelden, hare lippen die brandden tegen mijne lippen, haar lichaam dat eng mijn lichaam omsprangde en hem al zijne trillingen meêdeelde? Wat baatten me zelt haar blikken die me griezelingen van genot door het vleesch schoten? Alleen de banen mijner zinnen waren voor haar open, en geene leidde tot het middenpunt mijner ziel.

Zonder hoop liet ik haar mijn lijf ten prooi, want ik wist dat zij de macht niet had om mij te redden. Toen brak hare drift uit en deed uit haar al de wellust spruiten waarvan een vrouw natuurlijk de geheimen bezit. Ik beefde voor schrik toen die barbaarsche jeugd, door liefde en gramschap bedwelmd, zich op mij wierp: ze nam me en droeg me meê tot het paroxysme van 't geluk en de smart. Zij maakte het orgasma langer en wreeder; het scheen me dat zij al de gevoelige vezels van mijn wezen zoo hoog spande dat de geringste beroering die breken zou; zoo spande zij die de eene na de andere, geduldig, onbepaaldelijk lang, en dan in eens liet ze die alle springen. Gedurende een verloop van tijd dat me niet bewust was, bleef ik op eene duizelingwekkende hoogte hangen, geheel trillend onder het even aanroeren van een adem, — en plots, wanneer de kracht die me omhoog hield hare werking staakte, stortte ik in den afgrond. De verblindende en plotselinge dood, een schok, een bliksemslag die me in volle levensparoxysme neerschichtte.

De eerste verwondering dier vreugden welke tot smart verkoortst werden, verstrooide zich spoedig. De gewaarwording van die al te lange zenuwen overprikkeling, met de schielijke ontspanning daarna, verloor de aanlokking van 't onverwachtte. De schokken der spasmen schudden wreed mijn lichaam en lieten het verstomd neerzinken, maar zij klonken zeer ver van mij af, gaven me den vluchtigen indruk van een phospheen, onderbraken zelf niet mijn innerlijken droom. Zij hadden gewerkt als de revulsieve middelen in extremis toegediend, die bij den stervenden een kunstmatige krachtsontwaking veroorzaken, de illusie geven van een kortstondigen terugkeer van leven, op welken dan eene snellere afdaling in den dood volgt.

Het ongelukkig kind dat, op mijne bede, die hoogste poging had gepoogd, streed zoolang het hare kracht toeliet. Van onze eerste ontmoeting af, van haren eersten blik had zij zich gansch ge-

schonken; nu offerde zij zich allengskens voor mij op; elke stond verminderde de kracht harer jeugd, den rijkdom van haar bloed; zij gaf zich weg, zij putte zich uit, maar hare liefde verzwakte niet; zij scheen integendeel nog te groeien; alleen hield die haren wil recht; zij was de laatste warmte van haar lichaam, de laatste klopping van haar hart.

Moest ze niet sterven, opdat ik leven zou?

De eenzaamheid die ik gepoogd had te ontvluchten had me op afdoende wijze overwonnen. Ik bevond me in een toestand van dwaling en verbaasde verstomming: buiten mijne uiterste vermoeinis voegde zich een duisterder, smorender gevoel dan de wanhoop: vastgesloten duisternis omving me, onbeweeglijke duisternis die geen dageraadstraal verstrooien kwam: in mij, rond mij, de leegte. In het stilzwijgen en de afzondering verliepen effene dagen; me rekenschap te geven van mijn toestand zocht ik niet meer, ik bleef bewegingloos. Het eerste verschijnsel dat mijne aandacht wakker riep was de buitengewone snelheid waarmede mijn lichaam weer kloek werd. Men had bijna gezegd dat voldoening zijner vleeschelijke behoeften al zijne functies aangeprikkeld had. Nooit was ik zoo gezond van lichaam geweest.

Indien ik het geluk niet gevoelde dat uit de volledige harmonie van het wezen vloeit, dan is 't omdat er bij mij een wanklank op zedelijk gebied bestond. Nadenken toonde mij dat de feiten die logische gevolgtrekking kwamen bevestigen. Ik had tegen mijn eigen impulsies gestreden, ik had getracht de natuurlijke ontwikkeling mijner persoonlijkheid kunstmatig te doen stilstaan, en krachtens beginselen a priori had ik mij den dwang van willekeurige wetten opgelegd. Moest ik wel gelooven dat de betrekkingen van mensch tot mensch in haar gewoonlijken vorm een noodzakelijk karakter dragen en dat het onmogelijk was te leven zonder er zich naar te schikken? Ik had een uitzonderingsleven gewenscht. Waarom moest ik dan terugschrikken voor de ongewone toestanden in welke ik mij bevond? Waarom in eens stilstaan bij de gedachte dat men op niemand meer gelijkt, dat men alleen is, eenig? De baan die ik eerst uit eigen beweging betreden had was m i j n e e c h t e baan. Er van afwijken was mijne dwaling geweest.

Naarmate die overtuiging in mijnen geest drong voelde ik mij herleven, de innere nacht verdween. Toen steeg in mij de levensvloed, die mijn lichaam weer bezield had, als een lentesap naar omhoog, bereikte de toppen, en heel mijne opblakende ziel bloeide uit. Eindelijk verscheen mij het licht, de eenheid stelde zich vast in mijn wezen, ik was gered. Hoe kwam het dat ik niet vroeger klaar zag? Hoe had ik als een verval geacht wat werkelijk een hoogeren graad vnn ontwikkeling aanwees? Indien de functie van een lager centrum bij mij werktuigelijk werd,

zou het werkingsveld der hoogere centra zich uitbreiden. Wat baatte het mij, allengskens het bewustzijn mijner betrekkingen met de menschen te verliezen? Hoe vreemder me de wereld der verschijnselen werd, met haar afwisselenden aanblik, hoe meer zou ik aan bepaaldheid der redeneering, aan intuïtie-kracht winnen. Van dag tot dag lijnden zich mijne gedachten juister af. Daar geen sensatie me nog storen kwam, kon ik op haar al mijne aandacht samentrekken. Ik loste gemakkelijk de metaphysische vraagstukken op die me vroeger het ingewikkeldst hadden geschenen, en al de dialectische spitsvondigheden waren voor mij een spel.

Nooit vooral had ik het leven zoo rechtstreeks gevoeld. Ik zag niet meer de vormen der dingen, ik onderscheidde geene lijnen of kleuren meer, ik werd zelfs de minder specifische indrukken van licht en warmte niet meer gewaar. Neen! ik voelde rond mij het leven woeden, wassen, vermenigvuldigen. Het waren niet meer mijne vijf zinnen die me in betrekking tot de natuur brachten, het was een nieuwe zin, een innerlijke zin die zich spoedig ontwikkeld had zoodra ik er van afgezien had, mij wanhopig aan de bedriegelijke werkelijkheid der verschijnselen vast te klampen.

De ontwikkeling is volbracht.

De laatste boeien, die me aan de buitenwereld verbonden, zijn gevallen. Ik weet niet wat mijn tastbare schijn geworden is, ik weet niet of hij nog in de menigte der stervelingen gemengd is, of zijn voorbijgaand bestaan voltrokken heeft. Ik weet niet meer waar ik ben, ik kan me geen plaats meer aanwijzen in den tijd noch in de ruimte. Gevoel, gedacht, wil, beweging vloeien ineen en zijn alleen nog het Leven. Ik leef in alles wat leeft en door alles wat leeft. Het Leven, het trilt in mij, het ademt, en stijgt, en vloeit en ebt in mij. Het Leven is in mij zooals ik in hem ben, eindeloos, eeuwig, indentisch, immer één, het Leven of ik, — het Leven, God!

Jac. Mesnil.

Vreemde woorden voorkomende in dit artikel.

Utilitair, nuttigheidshalve.
Reflex, onwillekeurig.
Revulsief, afleidend.
Impulsief, voortdrijvend.
Intuïtie, innerlijke kenbron.
Paroxysme, versterkte aanval van een ziekte.
Orgasme, gisting der vochten.
In exbremis, op het uiterste.
A priori, vooropstellend.